

El Punt 26/01/2007

## > El Museu d'Història recupera la memòria de 400 bruixes penjades a Catalunya

Una exposició descobreix la dimensió de la cacera de bruixes durant els segles XV, XVI i XVII. Les víctimes eren majoritàriament dones grans, velles, analfabetes, solitàries i immigrades occitanes

L'exposició del Museu d'Història de Catalunya es va inaugurar ahir i reuneix més de 140 peces. / QUIM PUIG



## > Penjades per bruixes i metzineres

Una exposició al Museu d'Història de Catalunya descobreix la dimensió de la cacera de bruixes al país i a tot Europa

MARIA PALAU. Barcelona

Francina Redorta va morir penjada el 1616 a Menàrguens. L'escrivà del procés judicial que la va condemnar a mort en va deixar ben clars els motius: «*Per bruxa y metzinera*.» Al costat d'aquesta sentència va dibuixar un retrat macabre de la seva agonia a la corda. La va dibuixar tal com la van penjar: nua de cintura cap amunt. Francina Redorta era un blanc perfecte de la cacera de bruixes que va tacar de sang Catalunya al segle XVII: era una dona gran, pobra i vivia sola. El seu dibuix, l'únic que hi ha d'una bruixa catalana, i la seva sentència de mort, *Per bruixa i metzinera*, són la imatge i el títol de l'exposició que va obrir ahir el Museu d'Història de Catalunya. La mostra descobreix la dimensió de la persecució que van patir les bruixes aquí i a tota l'Europa cristiana.



Una noia aguaita, des d'uns barrots, l'únic dibuix que hi ha d'una bruixa catalana, Francina Redorta. / Foto: QUIM PUIG

La cacera de bruixes és un període fosc i tenebrós de la història d'Europa que, a Catalunya, fins ara només s'havia investigat en l'àmbit local. Per fer-se una idea del que van representar aquestes sagnants persecucions, hi ha estadístiques locals terribles, com ara la de Viladrau, un poble que tenia entre 75 i 80 cases, on van ser penjades 14 dones. Per primer cop, el projecte expositiu del Museu d'Història de Catalunya permet tenir una visió més àmplia, més nacional, del que va ser la cacera de bruixes al país. No hi ha consens, però la xifra va superar, segur, les 400 víctimes. La majoria eren dones grans, pobres, analfabetes i vivien soles. Pocs homes, menys d'un 10%. Aquestes suposades ànimes diabòliques eren, en molts casos, immigrants occitanes («gavatxes») o les vídues d'immigrants. Eren *diferents*, estaven assenyalades, algunes tenien deformacions físiques, d'altres comportaments estrafolaris. I les penjaven per uns suposats poders excepcionals.

Fa uns quants anys que el museu del Palau de Mar va al darrere de la investigació d'aquest tema tan suggeridor i opac alhora. Els dos comissaris, Agustí Alcoberro i Josefina Roma, tots dos de la Universitat de Barcelona, en són els principals artífexs. No ha estat gens fàcil, ni el procés previ de recerca ni la presentació museogràfica dels resultats que, per ser atractius per al gran públic, van molt més enllà de l'exposició dels processos judicials. El muntatge final és sorprenent, tant des del punt de vista del disseny, que convida a fer un passeig amè i gens dens, com de continguts, molts dels quals són inèdits.

Tot i que la bruixeria a Catalunya porta el pes del projecte, els dos comissaris també han volgut contextualitzar el cas català en l'àmbit de l'Estat i d'Europa. A tot el continent, entre el 1450 i el 1750, hi va haver 110.000 persones processades i 60.000 execucions. En comparació amb la resta de l'Estat, el cas català és una excepció, i no en un sentit millor. «A diferència del que es creu, els llocs on la Inquisició tenia més força és on menys cacera de bruixes hi va haver. A Espanya, la Inquisició era molt poderosa i, en conseqüència, no hi va haver pràcticament processos contra bruixes. En canvi, a Catalunya tenien molt més poder els consells municipals i la persecució de bruixes, instigada pel fanatisme popular, va ser terrorífica», explica Agustí Alcoberro. Una de les tesis importants de l'exposició és aquesta: no només la Inquisició no va perseguir les bruixes sinó que s'oposava a aquells que les perseguien. A l'Església la preocupaven molt més els heretges, per posar un exemple. «Si, segons Sant Agustí, tot és obra de Déu, quin mal podien fer aquestes pobres dones? Com a molt, l'Església les castigava a anar a peu fins a Montserrat», apunta el comissari. «Era la gent del poble que anava en contra d'elles», sentència.

Hi ha una altra tesi remarcable de l'exposició que també trenca tòpics. «La cacera de bruixes és un fenomen més modern que medieval», assegura Josefina Roma. Fins al final de l'edat mitjana, les bruixes no van ser titlades de diabòliques. Fins al segle XV eren bruixes inofensives. A partir del XV, demoníiques. Hi ha un document bàsic en l'exposició: el llibre original de les *Ordinacions de les valls d'Àneu* (1424), que conté la referència més antiga de tot Europa sobre la suposada existència de bruixes satàniques. És justament al Pirineu on, a Catalunya, comença la repressió contra les bruixes. Només va ser un primer brot. Al segle XVI, les execucions s'estenen a les comarques tarragonines, on un personatge sinistre, l'endevinaire Joan Malet, un morisc natural de Flix, cobrava per identificar bruixes. Malet va acabar condemnat a mort per la Inquisició. Hi ha documentats processos a Tortosa, Tarragona, Reus, Montblanc, Valls i Sitges. I al segle XVII hi va haver la gran carnisseria. Els anys més cruels van ser del 1616 al 1622, amb processos macabres sobretot a la Catalunya Central, a Osona (més de 30 víctimes), el Vallès (més de 20), la Garrotxa, el Ripollès, la Selva, el Berguedà, el Bages, el Penedès i l'Anoia, i als comtats de Rosselló i Cerdanya. Llavors els processos es van aturar brusquement, a diferència de la resta d'Europa, on van continuar intensament.

La màgia i la bruixeria han existit sempre. En l'exposició es mostra un *defixio* (malefici) inscrit en una placa de plom del segle II dC procedent de la necròpolis Ballesta d'Empúries. «És en les èpoques de conflicte entre classes socials quan la bruixeria es converteix en una amenaça. Quan algú pensa i diu: «Ei, aquestes bruixes, si saben fer el bé també poden fer mal», precisa Roma. I el mal agafa la forma d'una tempesta que s'endú les collites riu avall o d'unes febres que maten uns quants nens d'un mateix carrer. Això és el que va ocórrer al segle XVII, un segle de crisi, amb una petita glaciació inclosa, davallada de la producció agrària... La tardor del 1617 hi va haver uns aiguats arrasadors. La culpa la tenien *elles*, que seguien les ordres del diable. Tot el poble assenyalava amb el dit aquelles dones velles, solitàries i tolides.

## > Van existir les bruixes?

Els estudiosos no es posen d'acord: alguns creuen que sí que van existir les bruixes catalanes, d'altres ho neguen i les qualifiquen de simples fetilleres o remeieres. Per uns, no és només una llegenda la celebració d'aquellarres, sàbats o, pròpiament en terminologia catalana, aplecs de bruixes. En l'exposició hi ha un mapa que recull els llocs on, per tradició, es creu que es feien aquestes festes prohibides: al Canigó, al Pedraforca, al pla de Beret...

En tots els processos judicials es descriu un mateix ritual. Bruixes que arriben volant dalt de cabrons o pals d'escombra. Es reuneixen al bosc per adorar el dimoni. El reben amb un petó al cul. Celebren misses negres i orgies en les quals el dimoni sodomitza totes les bruixes. Les *confessions* eren arrencades sota tortura.

En la mostra del Museu d'Història de Catalunya, que es podrà visitar fins al 27 de maig, una de les més de 140 peces que s'exposen és un aparell de tortura anomenat corriola, que mesurava la capacitat de la bruixa per poder aguantar el seu propi pes amb les mans, lligades a l'esquena.